

23. כלי ראשון ושני באיסור והיתר ושבת (סימן קה סע' ב וסימן

סח סע' י"א)

בע"ה לקמן נעסוק בדיני כלי ראשון ושני בעיקר בדיני איסור והיתר, וכמתבקש רבים מדינים אלו מקבילים להלכות שבת לכן נתייחס תחילה למקור הסוגיה בהלכות שבת. אלא שיש הבדל מהותי בין שני הנושאים, בדיני שבת העקרון המחייב הוא מהי ה'דרך' של הבישול. היינו, התורה אסרה בשבת את צורת המלאכה המקובלת כפי שעשו במשכן (ולכן בישול בחמה מותר), בשונה מאיסור והיתר שהעקרון היחיד המנחה הוא האם הטעם עובר.

א. מקור הדין (לגבי שבת – סיבת ההבדל בין כלי ראשון שני)

מקור החילוק בין כלי ראשון לשני הוא **המשנה בשבת ג,ה** – האילפס והקדירה שהעבירן מרותחין (כלי ראשון שלא על האש) לא יתן לתוכן תבלין, אבל נותן הוא לתוך הקערה או לתוך התמחוי (כלי שני)¹

נחלקו בטעם החילוק בין כלי ראשון לכלי שני:

(1) שיטת הירושלמי

ירושלמי שבת ג,ד – הכל מודין בכלי שני שהוא מותר. מה בין כלי ראשון מה בין כלי שני? **א"ר יוסי** כאן היד שולטת וכאן אין היד שולטת. **א"ר יונה** כאן וכאן אין היד שולטת אלא עשו הרחק לכלי ראשון ולא עשו הרחק לכלי שני. אמר רבי מנא ההן פינכא (קערה) דאורזא מסייע ליה לאבא (לר' יונה), ההן פינכא דגריסא מסייע ליה לאבא, דאת מפני ליה מן אתר לאתר ועד כדון הוא רותח.

ירושלמי שבת ג,ה – **משנה**. האילפס והקדירה שהעבירן מרותחין לא יתן לתוכן תבלין, אבל נותן הוא לתוך הקערה או לתוך התמחוי.

גמרא. מהו ליתן תבלין מלמטה ולערוות עליהן מלמעלה (ערוי מכלי ראשון). **ר' יונה אמר** אסור ועירווי ככלי ראשון הוא חיילה דר' יונה מן הדא: **'אחד שבישל בו אחד שעירה לתוכו רותח'...** טעונין מריקה ושטיפה². **א"ר יוסי** תמן כלי חרס בולע תבלין אינן מתבשלין (מהתם לא מסייע לך דתמן בכלי חרס מיירי שהוא בולע הרבה ולפיכך החמירו בו אף בעירווי מכלי ראשון אבל כאן בתבלין אינן מתבשלין ממה

¹ המשך המשנה – ר' יהודה אומר לכל הוא נותן חוץ מדבר שיש בו חומץ וציר. ע"כ. ואין הלכה כר' יהודה.

² כתוב לגבי קורבן חטאת (ויקרא ו'): "כל אֲשֶׁר יָגַע בְּבִשְׂרָה (כל דבר אוכל אשר יגע ויבלע ממנה) יִקְדָּשׁ (להיות כמוהו, אם פסולה היא תיפסל ואם כשרה היא תיאכל כחמור שבה. חולין צט,א)... וְכָלִי חָרָשׁ אֲשֶׁר תִּבְשַׁל בּוֹ יִשְׁבֹּר וְאֵם בְּכָלִי נִחֲשֶׁת בְּשֻׁלָּה וּמֶרֶק וְשֻׁטָּף בְּמֵיִם" **זבחים צז, א** – תנו רבנן: מריקה ושטיפה בצונן, דברי רבי; וחכמים אומרים: מריקה בחמין, ושטיפה בצונן. מאי טעמא דרבנן? מידי דהוה אגיעולי עובדי כוכבים. ורבי? אמר לך: הגעלה לא קאמינא, כי קאמינא – למריקה ושטיפה דבתר הגעלה. ע"כ. הרי שלכו"ע צריך להגעיל את הכלים, לחכמים המריקה היא ההגעלה, ואילו לרבי בנוסף להגעלה, צריך גם מריקה ושטיפה בצונן. והלכה כחכמים (רמב"ם מעשה"ק ח, יב; ספר התרומה נה; ראבי"ה תתקע"ז; שבולי הלקט רז).

שמערה עליהן. פני משה). התיב רבי יוסי בי רבי בון והתני אף בכלי נחושת (נאמר) כן (שאם עירה לתוכו צריך מריקה ושטיפה), אית לך למימר כלי נחושת בולע (וכי אית לך למימר כלי נחושת בולע הרבה כמו חרס בתמיה, אלא ודאי דטעמא משום דעירו רותח בכלי ראשון הוא)?³ רבי יצחק בר גופתא בעא קומי רבי מנא עשה כן בשבת חייב משום מבשל? עשה כן בבשר וחלב חייב משום מבשל (כלומר מי שסובר ערוי ככלי ראשון האם סובר שזה בישול ממש מדאו' או רק איסור מדרבנן)? א"ל כיי דמר (כמו אותה שאמר) 'ר' זעירא (לגבי קמח שנחלט ברותחין ועשו ממנו עיסה) ואי זהו חלוט ברור (שפטור מחלה) כל שהאור מהלך תחתיו'. וכא (וכן כאן) איזהו תבשיל ברור כל שהאור מהלך תחתיו.

=< נחלקו בטעם ההבדל בין כלי ראשון לשני:

לדעת ר' יונה רק כלי ראשון שעל האש מבשל, וכלי ראשון שאינו על האש לא מבשל מהתורה ועשו חכמים הרחקה לכלי ראשון שאינו על האש ואסרו לתת לתוכו תבלין בשבת. ולא עשו הרחקה לכלי שני. **אך לדעת ר' יוסי** גם כלי ראשון שלא על האש מבשל אם הוא חם בחום שאין היד שולטת בו, וגם בכלי שני אם אין היד שולטת בו – מבשל, אך בד"כ היד שולטת בו, ובמקרה זה התירו חכמים לתת לתוכו תבלין.

ונחלקו לגבי עירו מכלי ראשון:

לדעת ר' יונה אסור ככלי ראשון מדרבנן, שהרי כתוב במשנה בזבחים שטעם הקודשים נבלע בכלי ע"י עירו, ומכיוון שלעניין בליעה עירו מכלי ראשון ככלי ראשון מסתבר שגזרו על כך חכמים. **אך לדעת ר' יוסי** מותר⁴, והמשנה בזבחים דיברה דווקא בכלי חרס (אך הקשו עליו הרי המשנה בזבחים דיברה אף בכלי נחושת)

ולמדנו מזה שיכולה להיות בליעה גם כשאין בישול מהתורה.

(2) שיטת הבבלי

שבת מב, א – משנה. האילפס והקדרה... **גמרא.** סבר רב יוסף למימר: מלח הרי הוא כתבלין, דבכלי ראשון - בשלה, ובכלי שני לא בשלה. **אמר ליה אביי, תני רבי חייא:** מלח אינה כתבלין, דבכלי שני נמי בשלה. **ופליגא דרב נחמן, דאמר רב נחמן:** צריכא מילחא בישולא כבשרא דתורא. ואיכא דאמרי, סבר רב יוסף למימר: מלח הרי הוא כתבלין, דבכלי ראשון - בשלה, בכלי שני לא בשלה. **אמר ליה אביי, תני רבי חייא:** מלח אינה כתבלין, דבכלי ראשון נמי לא בשלה. והיינו דאמר רב נחמן: צריכא מילחא בישולא כבשרא דתורא.

=< כלי ראשון שאינו על האש מבשל תבלין, אך לא מבשל בשר שור, וכלי שני לא מבשל תבלין. ויש ספק בגמרא האם מלח לא מתבשל בכלי ראשון כמו בשר שור, או שהוא מתבשל אפילו בכלי שני. צ"ע מה סיבת המחלוקת הקיצונית לגבי מלח, אך ניתן ללמוד ממנה שהדיון הוא מציאותי ותבלין מתבשל בכלי ראשון ולא משום הרחקה של חכמים בלבד (לא כפי שסבר ר' יונה בירושלמי). בנוסף נראה שאפילו כלי שני שהיד סולדת בו לא מבשל (לא כפי

³ המשך הגמרא – מהו לערות מן הקילוח (האם הקילוח קודם שנפל לכלי השני בעודו באוויר נחשב כמבשל?) א"ר חנניה בריה דר' הלל מחלוקת רבי יונה ור' יוסי.

⁴ צ"ע כיצד לדעתו עירו לא מבשל וכלי שני שהיד סולדת בו מבשל.

שסבר ר' יוסי בירושלמי, שהרי הסתפקו אם מלח מתבשל בכלי שני, ואם מדובר בכלי שני שאין היד סולדת קשה להבין את הספק. ובנוסף כך משמע מסתימת הגמרא (שבת מ.ב וחולין קד.ב) 'כלי שני אינו מבשל'. וכ"מ מהמאירי (שבת מ.ב, א).

וכ"כ שו"ע (או"ח שיח, ט) – כלי ראשון אפילו לאחר שהעבירוהו מעל האש מבשל, כל זמן שהיד סולדת בו. לפיכך אסור ליתן לתוכו תבלין, אבל מלח מותר ליתן לתוכו כיון שהעבירו מעל האש, דצריכא מלחא בישולא כבשרא דתורא. ובסעי' יג – מותר ליתן קיתון של מים או של שאר משקים בכלי שני שיש בו מים חמין, אבל בכ"ר אסור.

● יישום הכלל ההלכתי במציאות

כלי ראשון שלא על האש מבשל: כידוע לכל אדם מנסיונו רוב המאכלים דורשים בישול ממושך בחום גבוה, וברוב המקרים מסתבר שדבר הניתן לתוך כלי ראשון לא יגיע לידי בישול בפועל גם לא לכדי שליש בישול. ממילא מובן שמה שאמרו שכלי ראשון מבשל הכוונה היא שאנו חוששים שבמקרים מסויימים עשוי להתרחש בישול בכלי ראשון. **וכ"כ הר"ן** (על הרי"ף שבת כ, א) – ומהא שמעינן שאע"פ שכלי ראשון מבשל דוקא דברים הקלים להתבשל כמים ושמן ותבלין וכיוצא בהן אבל דברים הקשים להתבשל אין מתבשלין בו דהא במלח אסיקנא לקולא אלא לפי שאין אנו בקיאים בטבעי הדברים אנו אוסרין לתת כל דבר בשבת בתוך כלי ראשון בר ממאי דאפשיטא בגמרא להיתרא.

כלי שני לא מבשל אפילו היד סולדת בו: **כתב התוס'** (שבת מ.ב) – ושמע מינה כלי שני אינו מבשל – תימה מאי שנא כלי שני מכלי ראשון דאי יד סולדת אפי' כלי שני נמי ואי אין יד סולדת אפילו כלי ראשון נמי אינו מבשל ויש לומר לפי שכלי ראשון מתוך שעמד על האור דופנותיו חמין ומחזיק חומו זמן מרובה ולכך נתנו בו שיעור דכל זמן שהיד סולדת בו אסור אבל כלי שני אף על גב דיד סולדת בו מותר שאין דופנותיו חמין והולך ומתקרר.

וביאר הרב שמואל אריאל (גולות ט עמ' 135-133) – הסבר זה אינו מיישב את הדעת באופן מלא, שכן גם הגורם של שמירת החום אין בו חילוק מוחלט בין כלי ראשון וכלי שני, וייתכן בהחלט מצב, שכלי שני מסויים ישמור את חומו לזמן ממושך יותר מאשר כלי ראשון מסויים. ברור למשל, שכלי שני גדול מאוד, שחומו 95 מעלות, יישאר חם עוד לזמן רב, ואילו כלי ראשון קטן, שחומו הוא מעט יותר מיד סולדת, בעוד זמן קצר כבר יתקרר וחומו יהיה פחות מיד סולדת.

נראה להציע בביאור העניין... אין הכוונה לקבוע באופן מוחלט שבכלי ראשון תמיד יתרחש בישול ובכלי שני תמיד לא יתרחש, אלא לקבוע בכללות, שבכלי ראשון מסתבר שיתרחש בישול ועלינו לחשוש לכך, ואילו בכלי שני לא מסתבר שיתרחש בישול ואין אנו צריכים לחשוש לכך. מכיוון שקביעה זו נאמרה בהכללה אכן ייתכן בהחלט שבמקרים פרטיים מסויימים חומו של כלי שני יהיה גבוה יותר ומתמיד יותר מאשר חומו של כלי ראשון...

מדוע קבעו חז"ל קביעות כלליות אלו, ולא הגדירו בצורה יותר מדוייקת, מתי יתרחש בישול ומתי לא? נראה לענות על כך בפשטות שלא ניתן להגדיר זאת בצורה מדוייקת... על תהליך הבישול משפעים שני גורמים עיקריים: חומו של התבשיל, והזמן שבו יתמיד חום זה. אולם שני הגורמים הללו קשים מאוד לקביעה ולהערכה. אדם אינו יכול לקבוע את מידת חומו

של תבשיל בצורה מדוייקת בכוחות עצמו, ללא מד חום... גם את זמן התמדת החום קשה מאד להעריך במדוייק - הדבר מושפע מגורמים רבים, כגון הפער שבין טמפרטורת התבשיל לטמפרטורת החדר, כמות התבשיל, סוג החומר של התבשיל, סוג הכלי בו נתון התבשיל ועוד...

כיצד פסקו חז"ל להקל בכלי שני, על סמך קביעה כללית שאינה מדוייקת? ראשית יש לענות על כך שלא כל מצב שאיננו בגדר ודאי, הרי הוא כבר בגדר ספק דאורייתא, שיש להחמיר בו. ישנם מקרים רבים בהם ההלכה קובעת שאין צורך לחשוש על סמך סבירות שונות (כגון רוב, וחזקות מסוגים שונים). אף כאן... גם אם ישנה אפשרות כלשהי שיתרחש בישול בכלי שני, אין אנו צריכים לחשוש לאפשרות רחוקה כזו...

ועוד - אותם מאכלים שעשויים באמת להתבשל גם בכלי שני, אכן אסור מן הדין לתיתם בכלי שני. כך עולה מן הגמרא שהבאנו לעיל לגבי מלח, שלפי הסברה שהוא קל לבישול באמת אסור לתיתו בכלי שני. ואם כן, אין להקשות מדוע לא חששו שמא יתרחש בישול בכלי שני, שכן במצב שבו מסתבר שיתרחש בישול אכן אסור לתת מאכל בכלי שני.

● כלי שני שהיד נכוית בו

רמב"ם הל' שבת (כב,ו) – ואם צק התבשיל מקדרה לקערה אף על פי שהוא רותח בקערה מותר לו ליתן לתוך הקערה תבלין שכלי שני אינו מבשל.

אך בהל' מעשר (טו,ג) כתב – השמן משירד לעוקה אף על פי שירד נוטל מן העקל ומן הממל ומבין הפסין ונותן לקערה קטנה ולתמחוי לתוך התבשיל אעפ"י שהוא חם מפני שאינו מתבשל בכלי שני, ואם היה חם ביותר כדי שיכבה את היד לא יתן לתוכו מפני שהוא מתבשל.

ר"י קורקוס (מעשר שם) – סובר רבינו דסתם כלי שני כשהוא חם מותר לתת לתוכו עד שיתברר לן שהיד סולדת וסתם כלי ראשון כשהוא חם אסור עד שיתברר לן שאין היד סולדת.

חיי אדם (הל' שבת כ,ד) – כלי שני אינו מבשל אפילו אם היד סולדת בו...⁵ ואם הוא רותח כל כך עד שהיד נכוית בו, נראה לי דלכולי עלמא מבשל (עי' בחבורי שערי צדק פ"ב). **הובא במ"ב** (שיח,מח).

רדב"ז (שם) – יש לתרץ דאע"ג דבעלמא בישול כלי שני לא חשיב בישול לענין קביעת מעשר הוקבע כיון שע"י בישול זה הוא מכשירו לאכילה נגמרה מלאכתו. => כלי שני לא מבשל לעולם. **וכ"פ ב"י** (יו"ד קה,ב) – ונ"ל דאפילו מעלה רתיחות בכ"ש כעין שהיה בכ"ר אינו מבשל דכלל גדול הוא דכלי שני אינו מבשל בשום פנים דאל"כ לא הו"ל לתלמודא לסתום ולומר כלי שני אינו מבשל. **וכ"פ יבי"א** (ז או"ח מ). **וכ"כ חזון איש** (או"ח נב,ט) – קשה להקל באיסור שבת (ולכן לכתחילה כתב לחשוש לדעת הח"א)... ומיהו מעיקר הדין נראה דאין איסור בכלי שני אפי' יד נכוית כיון דלא הזכירו זה הפוסקים הרי"ף, והר"מ, והרא"ש וטוש"ע.⁶

⁵ המשך דבריו – ואמנם כיון דיש דברים המתבשלים אפילו בכלי שני ואין אנו בקיאים, יש להחמיר שלא ליתן שום דבר דשייך בו בישול אפילו בכלי שני כל זמן שהיד סולדת בו. ולכן יש ליזהר במלח ובצלים בשבת שלא ליתן בקערה וכל שכן לערות עליהם מכלי ראשון (שם).

⁶ **ולגבי כלי שלישי כתב** – וכן להח"א אדם במחמיר ביד נכוית אף בכלי שלישי אסור, ומיהו כיון שאינו אלא חומרא במה שנהגו נהגו, ועל הרוב אין כלי שלישי יד סולדת לכן הקילו.

בפנה"ל שבת י, 6 – כתבו מ"א, מ"ב שיח, לד, כה"ח ע, שהלכה כפירוש הראשון בתוס' שבת לט, א, שאף שאין בישול בכלי שני, אסור להכניס לכלי שני מאכל חי משום שזה נראה כבישול, ורק תבלינים מותר כי אינו נראה בזה כמבשל. וכ"כ באול"צ ח"ב ל, ה (בביאור). לעומת זאת כתב ביחוד"ד ו, כב, עפ"י כמה ראשונים ואחרונים, שהלכה כפירוש השני בתוס', לפיו אין איסור נראה כמבשל בכלי שני.

י"א שאיננו יודעים להבחין מהם קלי הבישול, ולכן יש להחמיר שלא להכניס לכלי שני את כל המאכלים, זולת אלה שידוע שאינם קלי בישול (יראים, סמ"ג). וי"א שרק במאכלים מיוחדים שידוע שהם קלי הבישול יש לחוש (ר"ן, טור). והרמ"א שיח, ה, כתב שנהגו להחמיר, וכ"כ מ"א יח; שועה"ר יב; ח"א כ, ד; מ"ב מב; שש"כ א, נט. והשו"ע שיח, ה, הזכיר את שתי הדעות ומשמע שנטה לקולא. ולכך נטו כמה פוסקים, שיש להחמיר רק לגבי מה שידוע כמתבשל בקלות (חזו"א נב, יח; אול"צ ח"ב ל, ג). וכ"כ בחזו"ע ח"ד עמ' שעו, שכך דעת הרמב"ם ומהר"ם בן חביב.

כדי שלא להיכנס לפרטים ומחלוקות, כתבתי עפ"י שתי הסוגיות הללו, להחמיר תמיד בכלי שני ולהקל בכלי שלישי. ואף שמוסכם שאסור לערות מכלי שני על קלי הבישול, למדנו שלרוה"פ סתם מאכלים אינם קלי הבישול, ואף למחמירים האיסור מדרבנן, שאין דרך בישול בעירו מכלי שני (זולת קולים האספנין והידוע שנוהגים לבשלם בעירו מכלי שני, ואילו בשאר תבשילים ותה אין זה דרך בישול). ועוד, זה שעירו מבשל כדי קליפה שנוי במחלוקת, שלרשב"ם אינו מבשל כלל. ולכן על כל המאכלים אפשר לערות מכלי שני, ורק במה שידוע בבירור שהוא נחשב כ"קל בישול" יש להחמיר בעירו מכלי שני.

ב. כלי ראשון ושני באיסור והיתר

פשוט ומוסכם שמה שמבשל בשבת גם מפליט ומבליע טעמים כאחד, כלומר אם יש איסור והיתר בתוך כלי ראשון שהיד סולדת בו יש כח בכלי ראשון להפליט טעם מהאיסור ולהבליע בהיתר⁷, **נחלקו** מה הדין כשבשבת אין בישול (מכלי שני, שלישי והלאה שהיד סולדת בו או אפילו כלי ראשון שאין היד סולדת בו), האם יש בהם בליעה ופליטה של טעמים אע"פ שאינם מבשלים.

(1) דעות הראשונים

1. רא"ש שבת ג, טז (יובא לקמן בדין ערוי) – הרוצה למלוג תרנגולת (להסיר את הנוצות ע"י מים רותחים) ישפוך הרותחין בכלי שני ויגלגל בתוכו התרנגולת (ולא חושש שדם יבלע בתרנגולת). ע"כ. מוכח שכאשר בשבת אין בישול אז גם אין בליעה ופליטה, וכן מוכח מרשב"ם שם, ר"ת ור"ן (בסוגיה של עירו), **וכ"פ או"ה, סמ"ג** (לאוין סימן סה), **ר"י** (הובא במרדכי ע"ז רמז תתנח) **תרומה** (רלד), **שע"ד, הג"א**.

אך אג"מ (או"ח ד, עד) כתב – וליד נכזית בכלי שלישי שהוא נוגע לכל הדברים נוהגין שאין מחלקין דבכל כלי שלישי מקילין. אבל אין ללמוד ממנהג זה להקל גם בכלי שני דאפשר אף להח"א ליכא איסור בכלי שלישי אף בנכזית ואולי ליכא כלל מציאות זה.

⁷ **נחלקו מה הדין אם מסלק מיד את ההיתר או האיסור מהכלי: חמודי דניאל** (הובא בפת"ש קה, ח*) – אינו נאסר תיכף אם סילק מיד, אלא א"כ שהה קצת כמו שכתוב בסי' צב סעיף ב אם ניער וכיסה מיד מותר, ומה לי ניער וכיסה או סילק האיסור.

רב פעלים או **י"ד כ** – הנה זה דבר פשוט באיסורין, שאין שיעור בזמן להפליטה ולהבליעה, דק"ל אם תחב כף בשר בקדרה חולבת, אף על גב דהסיר הכף תיכף ומיד אוסרין אותו, משום דפלט כרגע. **וכ"מ מט"ז** צב, שכתב – וכן ק"ל בתחב כף איסור לקדירה דאוסר תכף אפילו אם מוציאו תכף ממנו.

2. הגש"ד (ב,ד) – בשר תפל שמלא קרח... מותר לשרותו במים חמין בכלי שני אע"פ שהיד סולדת בו, יראה דנכון ליזהר לכתחילה שלא יהו חמין כ"כ שהיד סולדת בו, דבמרדכי פ' כירה (לא מצאתי) מייתי דבירושלמי איכא חד אמורא דאית ליה דהא דכלי שני אין מבשל היינו משום דאין היד סולדת בו (ר' יוסי, כמובא לעיל). ואע"ג דבסמ"ג לא משמע דצריך ליזהר אפילו לכתחילה, מכל מקום כיון דאפשר ע"י זמן מרובה במים שאינן חמין כ"כ, לא נקל בחנם לכתחילה, ומכל מקום לצורך כבוד שבת או צורך אורחים או כי האי גונא לשום צורך שרי. ע"כ.

כלומר גם הגש"ד סובר שכל שאין בישול בשבת אין בליעה ופליטה, אך מכיוון שיש דעה בירושלמי שכלי שני שיד סולדת בו מבשל, לכתחילה יש להחמיר, ורק לצורך אפשר להקל בכלי שני.

3. מהרי"ח (הובא בהג"א והגש"ד) – כל שהוא מבשל הוא מבליע ושאין מבשל אין מבליע חוץ מכלי חרס דאפי' בכלי שני מבליע (וכש"כ דבר מאכל. ש"ך קה,ה). **וכתב הגש"ד** (סימן לג,ג) בדעתו – דנהי נמי דכלי שני מבליע בכלי חרס, מ"מ אינו מפליט ממנו.⁸

4. רשב"א (תו"ה הארוך ד,א) – אם איתא דכל שאינו מבשל אינו מפליט ומבליע אם כן היתר שנפל לתוך איסור שבכלי שני אינו בולע ובהדחה בעלמא סגי ליה ואפילו שניהם חמין כיון שלא נגעו זה בזה אלא בכלי שני. ואלו דברים שאין הדעת סובלן ואין פשטן של סוגיות שבגמרא מסכים עמהם, שהרי בשוחט בסכין של נכרים נחלקו בפרק קמא דחולין (ח,א) רב ורבב"ח רב אמר קולף ורבה אמר מדיח ואמרינן דטעמא דרב משום דקסבר בית השחיטה רותח וכן ללישנא אחרינא אמרינן דלכולי עלמא בית השחיטה רותח ולפיכך לרב קולף ורבב"ח דאמר מדיח משום דקסבר דאידי דטרידי סימנין לאפוקי דמא לא בלעי. ובודאי חם בית השחיטה מועט אפילו מרותח שבכלי שני ואפילו הכי מבליע.

ועוד (שם) 'אמר אמימר משמיה דרב פפא: לא ליסחוף (יניח) איניש כפלי (כסלים, מותניים, שחלב הכליות דבוק בהם) עילוי בישרא, דדאיב תרבא (מהחום) ובלע בישרא'. ומדקאמר דייב ובלע משמע ודאי לכאורה דבולעין הן ממש וצריך קליפה לכל הפחות, אלמא אפילו חם מועט כחם חלב הכסלים בשעה שנחתכו מן הבהמה סמוך לשחיטתה יש כח להפליט ולהבליע. וגם כן ראיתי דעת הרמב"ן ז"ל והביא ראיה מקערה שמלח בה בשר שאסרוה כדאיתא התם בפרק כל הבשר משום דמליח הרי הוא כרותח ואעפ"י שאין במלח משום מבשל לגבי שבת ואפילו בדקא בעי ליה לאורחא כדאיתא בפרק כלל גדול.

=> כלי שני או חום שאין היד סולדת בו מבליע כדי קליפה לכל הפחות.

5. טור – אם הוא חם שהיד נכוית (סולדת. כך גרס ב"י) בו אז אוסר כמו מבושל... וכתב הרשב"א... הרי חום של בית השחיטה וחום חלב הכסלים מפליט שהן פחותים מכלי שני אלא כל חום שעל ידי האש מפליט אפי' אין היד סולדת בו ע"כ ונראה לי שאין הנדון דומה לראיה שאין חום בית השחיטה וחום חלב הכסלים מפליט אלא כדי קליפה אבל להבליע בכל היתר לא חשוב חום אא"כ היד סולדת בו.⁹ **וכתב ב"י** – נראה דרבינו הכא מיירי בין בכלי ראשון בין בכלי שני דכל שהיד סולדת בו אסור שאע"פ שאינו מבשל מבליע ומפליט (בכולו ואם חם בחום שאין היד סולדת בו מבליע כדי קליפה). **וכ"כ ב"ח וט"ז** בדעת הטור.

⁸ המשך דבריו – וכמדומה לי שלא ראיתי מורי הוראה מדקדקין בכך. מהרא"י ז"ל.

⁹ משמע שהבין שהרשב"א החמיר יותר מכדי קליפה בחום שאין היד סולדת בו, אך לעיל מובא שכתב שלכל הפחות צריך כדי קליפה.

● כלי שני, שלישי וכו'

ב"י סח – ולענין הלכה כיון שהרשב"א סובר דכלי שני מבליע ומפליט יש ליהזר לכתחלה מיהו בדיעבד אין לאסור שהרי כתב הרמב"ם (מאכ"א פ"ז הי"ט) על ההיא דאסור לפרוש הכסלים על הבשר בעוד שהחלב שעליהם חם בדדיעבד שרי. **וכ"פ בשו"ע קה** – חום של כלי שני אינו מבשל. ויש אומרים שגם כן אינו מפליט ואינו מבליע, וי"א דמכל מקום הוא מפליט ומבליע, ואוסר כדי קליפה. וראוי לחוש ליהזר בדבר לכתחלה (לדוג' שלא להניח היתר ע"ג איסור בכלי שני¹⁰). אבל בדיעבד מותר בלא קליפה, ובהדחה בעלמא סגי. **וכתב בסימן סח (י,א)** – אין מולגין גדיים וטלאים ועופות בכלי ראשון אלא אם כן ניקר את החלב ומלחם... אפילו בכלי שני, יש אומרים שלא ימלוג; ואם מלג, מותר. **וכ"כ הרמ"א שם** – דקיימא לן כלי שני אינו מבשל, ואפילו היד סולדת בו ובדיעבד שרי, אבל לכתחלה אסור, ולכן נהגו באלו המדינות שלא למלוג שום דבר רק אחר מליחה, מיהו לכבוד אורחים או צורך שבת, מותר להניח בכלי שני, אפילו לכתחלה, חתיכה מלאה קרח וכפור כדי למהר מליחתו, וטוב ליהזר לכתחלה שלא להניחו רק במים שאין היד סולדת בהם (כפי שכתב הגש"ד).
=> לכתחילה חוששים למחמירים בכלי שני, אך בדיעבד כלי שני לא מבליע ומפליט כלל. **וכ"פ לבוש ופת"ש צד,ז**, ונראה שה"ה לכלי שלישי, רביעי וכו', שכל עוד היד סולדת אסור לכתחילה.¹¹

יש"ש (חולין ח,עא) – לענין פסק הלכה, נהי דכלי שני אינו מבשל, אפי' יד סולדת בו, וגם אינו מפליט ומבליע כאחת. כגון דבר איסור שנאסר כבר, ודבר היתר שבאו בכלי שני, אין נאסרין זה מזה, אבל בדבר איסור שנפל לכלי שני של היתר, או היתר לאיסור, שפיר בולע, ואוסר עד כולו, מאחר שהיד סולדת בו, כמו בכלי ראשון. **וכ"פ ב"ח** (ד"ה ולענין הלכה). **ט"ז** – ולענין מעשה יש לפסוק לחומרא כדעת רש"ל, רק במקום הפסד גדול ודבר חשוב יש לסמוך על ב"י ורמ"א להקל בדיעבד בכלי שני דאינו מפליט ומבליע כלל אפי' היד סולדת בו. **וכ"פ פר"ח** (סח,יח) **וחת"ס** (הובאו בפת"ש צד,ז) שכל עוד היד סולדת בו, אפילו כלי שלישי, רביעי וכו' בולעים, ובמקום הפסד אפשר להקל.¹²
=> כלי שני לא מבשל זה אומר שהוא לא מבליע ומפליט כאחד, כגון איסור והיתר שנפלו יחד לכלי שני, שאין בכחו של כלי שני להפליט מהאיסור ולהבליע בהיתר, אך כלי שני מבליע או מפליט, לכן היתר שנפל לכלי שני של איסור או איסור לכלי שני של היתר, ההיתר נאסר כולו. ובמקום הפסד אפשר להקל בכלי שני שלא מפליט ומבליע כלל.

ש"ך (קה,ה) – כתב מהרש"ל באו"ש סי' ל"ג דלסמ"ג אפי' כלי חרס בולע בכלי שני וכש"כ דבר מאכל. ודעת הרבה פוסקים ראשונים ואחרונים דכלי שני אינו מבליע כלל וכ"פ הרב בתו"ח¹³ ותימא דבהג"ה בא"ח ר"ס תנ"א משמע דסובר דכלי חרס שנשתמש בו חמץ בכלי שני אסור ואולי משום חומרא דחמץ נגע ביה, ומ"מ יש להחמיר ולאסור בכלי חרס במקום

¹⁰ ש"ך – פירוש אפי' הוא דבר שדרכו להדיחו אח"כ דאז מותר להניחו ע"ג איסור צונן כדלעיל ר"ס צ"א מ"מ הכא יש ליהזר לכתחלה בדבר זה.
¹¹ מנחת יעקב (לג,ג) – צ"ע דבא"ח בהל' פסח סי' תנ"א סעיף ה' פסק בש"ע דכל כלי שתשמישו בכלי שני הכשרן בכלי שני עכ"ל וכן הוא בטור שם והוא מלשון הרי"ף והרא"ש פ' כל שעה וליכא למימר דמשום חומרא דחמץ שאני דהא הטור כתב ג"כ דין זה ב"ד סי' קכ"א לענין שאר איסורים אלא שבש"ע ב"ד השמיט כל דיני הגעלה וכתב שם שכבר ביארם בא"ח סי' תנ"א... ובאמת על הב"י לא קשה מידי אף דבסי' ס"ח פסק בדדיעבד יש להתיר בכלי שני מ"מ לענין כלים כיון דאפשר בהגעלה לכתחלה הני (וכמו דקי"ל לענין כלי איסור שאינו ב"י דלכתחלה אסור לבשל בתוכו ובדיעבד התבטל שנתבשל בתוכו מותר).

¹² אמנם כתב פר"ח – אבל לאסור כדי קליפה לית דין ולית דין (שאוסר אפילו במקום הפסד).

¹³ וכ"כ דר"מ סח – משמע מדברי הפוסקים שאין לחלק בין כלי חרס לשאר כלים, וכן נראה מדברי תשובת מהר"ם דאף כלי חרס אינו בולע בכלי שני וכן פסק באו"ה.

שאינו הפסד כל כך בשגם שהרמב"ן והרשב"א סוברים דאפילו בכלי נחושת מבליע, וגם יש פוסקים דאע"ג דכלי שני אינו מבשל מ"מ מבליע ומפליט, וכן בדבר מאכל יש לקלוף במקום שאין הפסד כ"כ אבל על כל פנים אין לאסור כולו בכלי שני.

=> כלי שני לא מבליע ומפליט כלל. אמנם יש להחמיר שלא במקום הפסד בכלי חרס ובדבר מאכל שכלי שני מבליע בהם כדי קליפה (אך לא מפליט מהם). כדעת מהרי"ח (ע"פ הגש"ד) וסמ"ג (ע"פ רש"ל).

בפנה"ל לה, ד פסק כדעת השו"ע והרמ"א שלכתחילה אסור ובדיעבד מותר.

● קלי הבישול

יד יהודה (קה ארוך יב) – ועיין באו"ח סי' שיח סעי' ה דבדברים רכים חיישינן דמתבשלין בכלי שני גם כן, ולכאורה גם באיסור והיתר יש לחוש בהם בכלי שני גם כן שהוא מבשל, וכן המג"א באו"ח סי' תמ"ז ס"ק ט כתב, ועיין סי' שי"ח ס"ט דיש דברים שמתבשלין בכ"ש עכ"ל. אך מצאתי בשו"ת מהרי"ל סי' קנז שכתב וז"ל וזכוב בכלי שני לא ידענא מאי תבעי לך כיון דקיימא לן כר"י דכלי שני אינו מבליע ואינו מפליט, ודלא כרבינו חיים ושעמו מ"ש זכוב משאר איסורים, אדרבה זכוב גרע דכתב במרדכי בשם רוקח דלא יהיב טעמא, ואפילו בכלי ראשון שרי. ואי אגב רוככיה קמדמית ליה למלחא דלאיכא דאמרי אפילו בכלי שני בשל, נראה דהני מילי לענין איסור שבת, וכן לחם לדברי הרא"ם אבל לא לענין טעם דתליא בבליעה ופליטה. עכ"ל הנה ס"ל דרך אחר הגם דבשבת מחמירין ליתן בכ"ש דברים אלו כיון שהם רכין ומתבשלין בכ"ש ג"כ, דוקא בשבת דתלי הדבר בהכשר אכילה כיון דרכיך נכשר בכ"ש ג"כ אבל לענין בליעה ופליטה כיון דכ"ש אין לו כח לבשל שאר דברים אינו מפליט ומבליע גם בדברים אלו... ע"כ אין נראה להחמיר.

● כלי שני חריף. סט,ט

או"ה (א,א) – בשר שהודח ונמלח ושהה שיעור מליחה ונתבשל אחר כך בלי הדחה אחרונה אסור... ואפי' אם הושם רק בכעין כלי ראשון כגון בכלי ב' שהיד סולדת בו ונוצר קודם שהתחיל הקדירה להרתיח ואירעו מסתפק במרדכי פ' ג"ה לאוסרו וכו' אף על גב שבעלמא כלי שני אינו מבשל שמא הכא מבשל שפיר משום רתיחת מליחת הבשר דהא עדיין המלח עליו עכ"ל. ונהגו לאוסרו. וכו"כ רמ"א סט,א – אפילו לא הושם רק בכלי שני, הכל אסור, דמאחר שיש שם מלח וציר אפילו בכלי שני מבשל. וכו"כ ש"ך (ס"ק לח) – שיש שם מלח וציר כו'. וה"ה אם יש שם חומץ ושאר דבר חריף כה"ג מבשל אף בכ"ש כ"כ בס' אפי רברבי. וכו"כ מ"ב שכתב, סח¹⁴.

יש"ש (חולין ח, פג) – לכתחילה ראוי להזהר, אבל בדיעבד אינו נאסר, לפי מה שכתב לעיל בס"ס ס"ד שכלי שני אינו מבשל. וגם אינו מפליט ומבליע הדם שבתוך המלח בבשר, דהא המלח לאחר שפסק כחו לא חשוב עוד כרותח, ואל תשגיח במ"ש מהר"ם בתורת חטאת שלו (כלל א' דין י') לאסור אף בכלי שני בשם או"ה, גם דעת מהרא"י (הגש"ד סימן נ"ז אות ב') שכלי שני אינו מבשל כלל, ולא מפליט ומבליע כאחת. וכתב ט"ז (ט,כג) – ונראה דהמיקל כדעת רש"ל לא הפסיד דמסתבר טעמיה ועיקר מלתא הוא מדרבנן דדם שמלחו אינו עובר עליו אף על פי שבמרדכי מסתפק בזה יש לילך לקולא.

¹⁴ ז"ל – אסור לטרוף ביצים בקערה מפני מראית העין שנראה כמי שרוצה לבשלם בקדרה ואם היו טרופות מע"ש אפשר דיש להקל ליתנם לתוך בארש"ט בכלי שני לגוון ואם היה הבארש"ט מחומץ הרבה יש להחמיר גם בזה משום בשול.

בפמ"ג (שפ"ד טז, לו) הבין שנחלקו רק לגבי בשר שנמלח ולא הודח, אך כולם מודים בכלי שני חריף שמבליע, ז"ל – עובדא בא לידי בשר שנפל לקערה רותחת והיה בה בארש"ט מחומץ מאד עם חלב והיד סולדת בו ואסרתי הבשר והבארש"ט מטעם דע"י דבר חריף מפליט ומבליע מיהת בכ"ש ואף בשר שור חי י"ל נהי דאין מבשל מ"מ מפליט ומבליע ואף יש"ש מודה לזה דע"כ לא היקל אלא במלח שפסק כחו משא"כ כאן.

● חם בחום שאין היד סולדת בו

ב"י צה, ג – נראה שאע"פ שהיא (הקדרה) על האש אם אין היד סולדת בהם (במים) שרי. **וכ"כ או"ה וט"ז צד, א.** **וכ"פ פנה"ל לה, 2.**

יש"ש (חולין ח, עא) – היכא שאין היד סולדת בו, נראה בעיני, דלא בעי אלא הדחה, ולא דמי לחום בית השחיטה שהוא חום הטבעי, אפי' אין היד סולדת בו, טבעו חזק, ובולע ומבליע בכדי קליפה, דומיא דמלח, דמרתח, אף שאין היד סולדת בו, אבל חום האש, כל זמן שאין היד סולדת, אפילו בכלי ראשון ועומד על האש אין בו כח להבליע כלל, וגם אינו בולע, אלא דמסתפינא להקל בכלי ראשון שעומד על האש, כל זמן שהוא חם, אפי' אין היד סולדת בו, ראוי לאסור, דעשו הרחקה לכלי ראשון, כדאיתא בירושלמי (שבת פ"ג ה"ד – א"ר יונה כאן וכאן אין היד שולטת [כנראה הבין אין היד סולדת] אלא עשו הרחק לכלי ראשון ולא עשו הרחק לכלי שני). **וכ"פ בית יעקב וחוות יאיר. בתשואות חן** כתב לדינא כרש"ל שלא במקום הפסד מרובה, אבל באין עומד אצל האש אין להחמיר כלל.

ש"ך (קה, ה) – ולא ירדתי לסוף דעתו דהרי בירושלמי פרק כירה איתא דעשו הרחקה לכלי ראשון שאין היד שולטת בו והיינו שאין להיד שליטה בו דהיינו היד סולדת בו, אבל כשהיד שולטת בו מוכח התם בירושלמי להדיא דשרי לכ"ע וכן הסכמת הפוסקים, **וכ"כ בת"ח** כלל נ"ז דין י"ב אלא דבכלל כ"ג ד"ג פסק כהרשב"א וטור דצונן לתוך חם שאין היד סולדת בו צריך קליפה וצריך לומר דסבירא ליה דאע"פ שאין היד סולדת בו מבליע כדי קליפה וכן יש להחמיר אע"פ דמדברי שאר הפוסקים לא נראה כן. **וכ"פ ב"ח.**

גוש (3)

או"ה (שער לו סימן ז) – כל זמן שהיד סולדת בבבשר נידון ככלי ראשון ובולע ומפליט. ולא דמי לכלי שני שאינו מבשל אפי' כשהיד ס"ב זהתם איכא דופני הכלי דמצננין אותה כל שעה ואע"ג דאין כאן גם דופני הכלי ראשון שמחזיק לו החמימות זמן ארוך ואינו מבשל מיבלע מיהא בלע מידי דהוי עירוני שנחשב לחום ככלי ראשון אע"פ שאין לשם ג"כ דופני הכלי. **וכ"כ יש"ש** (חולין ח, עא) – דע שאין שייך כלי שני אלא בדבר המתערב, אבל חתיכת בשר או דג, או אורז, או דוחן, שמעריין חם מן הקדירה, אם היד סולדת בו, דינו ככלי ראשון. **וכ"פ ש"ך ומג"א** (שיח, מה). **וכ"כ סלת למנחה בשם תורת האשם**¹⁵ (הובא בפ"ש צד, ז).¹⁶

¹⁵ אמנם חילק דהיכא שעירו הבשר עם הרוטב תוך הכ"ש אז מתקרר גם הבשר ע"י הרוטב שמקורו וסובב הבשר מכל צדדיו, אך לכאורה המציאות היא הפוכה מפני שחום הרוטב שומר יותר על החום הבשר, ובלי רוטב האוויר מקררו יותר.

¹⁶ **האם גוש בכלי שני מבשל** (בשבת ובבשר וחלב):

מג"א שם – וכ"כ הפוסקים ב"ד דדבר שהוא גוש אפי' בכ"ש מבשל.

אך במנחת יעקב (סא, מה) כתב – ואין להקשות (על הסוברים לחמיר בגוש) דלפ"ז מאי מקשה הש"ס בפכ"ה דף ק"ד ע"ב סוף סוף כלי שני הוא וכלי שני אינו מבשל ע"כ והתם קאי לענין דבר גוש דהיינו בשר וגבינה י"ל דגם האו"ה ומהרש"ל לא קאמרי אלא שמפליט ומבליע אבל מבשל

דר"מ קה, ד – אם כבר מונח בכלי שני חם אע"פ שהיד סולדת בו אינו מבליע כמו שאר כ"ש או דבר עב כגון חתיכת בשר שהניחו בכ"ש, דלא גרע דבר שהוא גוש מדבר לח וכ"מ מדברי הרשב"א (ד,א) שמדמה ענין כלי שני לחום חלב הכסלים שהוא דבר עב, גם שנראה לעינים שרוטב רותחת יותר שומרת חומו מדבר עב. **וכ"כ בהגה צד, ז** – בשר רותח שחתכו בסכין חולבת, כל החתיכה אסורה אם אין בה ששים כנגד מקום הסכין שחתך הבשר, וכל זה בבשר רותח בכלי ראשון, ואז אם הסכין בן יומו ואין ס' בבשר נגד הסכין הכל אסור, ואף הסכין צריך הגעלה. אבל אם הוא כלי שני, הבשר צריך קליפה (בגלל השמנונית, ולא בגלל שיש בליעה בכלי שני. תו"ח סא). והסכין, נעיצה בקרקע (בגלל השמנונית, ולא צריך הגעלה כיוון שלא נבלע בו כלום).¹⁷

ב"ח (ע"פ דעתו לעיל בדין כלי שני שיד סולדת בו, שאינו מבשל אך מבליע באחר) – סכין חולבת שחתכו בו בשר רותח לאחר שהונח בכלי שני אם היד סולדת בו נאסר הסכין דהבשר מפליט מעצמו ומבליעו בסכין אבל אין הבשר נאסר שאין כח בחום דכ"ש להפליט הבלוע בסכין ויבלענו בבשר דזה הוי כבישול אלא לפי שסתם סכין השמנונית דבוק עליו ונבלע בבשר רותח לכך נאסר בכדי קליפה. **וכ"פ חת"ס**, אך כתב (ע"פ שיטתו לעיל) – בהפ"מ בוודאי יש להקל אפי' בדבר גוש דכדאי הרמ"א לסמוך עליו.

=> סוברים כרמ"א שאין דין מיוחד בגוש, אמנם כתבו ע"פ שיטתם לעיל שאע"פ שהבשר הרותח בכלי שני הוא אסור את הסכין, כיוון שלדעתם כלי שני מבליע, אמנם הוא לא מפליט ומבליע כאחד ולכן אין בכוחו להפליט טעם מהסכין ולהבליעו בבשר, ולכן הבשר מותר.

ט"ז צד, יד – לפי הנראה לע"ד יש להחמיר במקום שיש דוחקא דסכינא אבל באין דוחקא דסכינא בזה יש להקל כדעת רמ"א. ע"כ.

ואע"פ שהט"ז החמיר בכל כלי שני שהיד סולדת בו שמבליע או מפליט בכולו (שלא במקום הפסד) ולכן בכל אופן הסכין נאסר מהבשר, החידוש כאן הוא שע"י דוחקא דין גוש שבכלי שני הוא ככלי ראשון שמבליע ומפליט כאחד ולכן גם הבשר נאסר כיוון שבכוחו להפליט את החלב הבלוע בסכין ולהבליע בבשר, והכל אסור אפילו במקום הפסד.

פנה"ל לד, 5 לגבי בליעה ופליטה במאכלים – כיוון שהמחלוקת אודות גוש שקולה, לכתחילה יש להחמיר, ובהפסד מרובה יש להקל. **ובפרק לג, ג** לגבי הכשרת כלים – למעשה, בכלי מתכת וזכוכית כיוון שאינם בולעים וניתן לנקותם היטב יש להורות כדעה המקילה, ובכלים שסופגים טעמים ככלי עץ לכתחילה יש לחוש לדעת המחמירים בגוש.¹⁸

גמור לא הני וכן משמע מדברי מהרש"ל וכ"כ האו"ה להדיא כלל ל"ו סוף דין ז' ומה שהעתיקו האחרונים בשם האו"ה הלשון דמבשל הוא שלא בדקדוק.

וכתב חת"ס ב,צה (הובא בפ"ט צד, ז) לחלק בין שבת לבשר וחלב – ע"כ לא בשול גמור הוא כמו שהוכיח מנחת יעקב כלל ס"א... והנה לפ"ז הה"נ לענין שבת דאינו מבשל וכבר היה נגד עיניך דברי מגן אברהם ס"י שי"ח דס"ל דאפילו לענין שבת מקרי בשול וא"כ הדרה קו' לדוכתא מריש פרק כל הבשר הנ"ל ונ"ל נהי דלענין שבת מקרי בשול אפילו כהאי גוונא משום דאפילו צלי נמי הוה בשול לענין שבת אבל בב"ח י"ל דסבירא ליה כהר"ן ספכ"ה דף ש"נ סוף ע"ב דאין צלי אסור בב"ח.

¹⁷ **ערוה"ש צד, לב** – ובודאי נכון להחמיר כדיעה זו (כדעת או"ה) שיש בזה סברא נכונה אמנם בהפסד מרובה או בדיעבד כדאי הוא רבינו הרמ"א לסמוך עליו דעיקר חמימות הכלי ראשון הוא ע"י דפנות של הכלי ולכן גם בגוש כיון דליכא דפנות הכלי אין לזה דין כלי ראשון ומירושלמי מעשרות [פ"א הל' ד'] יש ראייה ברורה לרבינו הרמ"א שאומר שם ההפרש בין כלי ראשון לכלי שני דחד אמר שיש בהם הפרש בעצם החמימות וחד אמר שאין בהם הפרש בהחמימות ועכ"ז דין כלי שני אינו ככלי ראשון ומביא ראייה לדיעה זו שהרי אנו רואין בקערות אורז חם או גריסין חמים שמערין אותה מכלי ראשון לכלי שני ועומדים בחמימות הראשונה ע"ש ואם כדיעה ראשונה מאי ראייה מייתי הא באמת בדבר גוש הדין משתנה אלא ודאי כדעת רבינו הרמ"א [אם לא דרש"ל ס"ל דדבר גוש הוה ככלי ראשון לענין פליטה ובליעה והירושלמי מיייר לענין בישול ומ"מ פשטא דירושלמי ראייה ברורה להרמ"א].

¹⁸ **ובהגדרת גוש** בפרק לה, ד כתב כגון חתיכת בשר, פשטידה או תפוז"א, אך תבשיל שמתפורר והאוויר שנכנס בו מצנן אותו הוא לא נחשב גוש.

(4) כלי שלקח על ידו מתוך הכלי ראשון (מצקת וכיו"ב)

תוס' ע"ז לג, א – יש משימין קערה בתוך מחבת על האש עד שהרתיחות עולות תוך הקערה ומאותה קערה מגעילין ובזה מסופק ר"י אם זה מועיל ככלי ראשון אם לאו ותלה הדבר להחמיר ואסר בהן להגעיל דחשיב ככלי שני ולענין מליגת תרנגולת (להסיר נוצות ע"י מים רותחים מתרנגולת שלא נמלחה) נמי אסר דחשיב ליה ככלי ראשון.

רא"ש – ר"י היה מצריך להגעיל... שיכניס כלי לתוך היורה כשהיא רותחת על האש וישפוך (על הכלי שרוצה להגעיל)... דהמים שבתוך אותו כלי חשיב כלי ראשון כיון שהעבירן מרותחין. וכ"כ טור קלה. (צריך לומר שגירסא אחרת הייתה להם בתוספות. ט"ז צד, ל).

=> נחלקו הראשונים בדעת ר' יצחק מבעלי התוס' בשאלה האם כלי שהכניס לתוך כלי ראשון שעל האש נחשב ככלי ראשון או ככלי שני.

בתוס' מובא שר"י הסתפק והחמיר, ולכן אין להכשיר כלים שצריכים הכשרה בעירווי מכלי ראשון ע"י כלי זה. ומצד שני אם מלג בכלי זה תרנגולת שלא הוכשרה מדמה – אסורה.

אך ברא"ש וטור מובא שר"י הכריע שנחשב כלי ראשון ומותר להכשיר איתו כלים הצריכים הכשרה בעירווי מכלי ראשון.

נחלקו האחרונים:

מהרי"ל (הל' הגעלה) חילק וכתב – והמגעיל ע"י עירווי ששופך הרותחים על הכלי להגעילו יזהר שישפוך מים הרותחין דוקא מן הכלי שבשלו בו והוא נקרא כלי ראשון. ואל ישוב עם כלי אחר מכלי שבו הרותחין ולערוות ממנו להגעיל משום דכלי ששואב עמו תוך הוא כל"ש ונתבטל בו בישול הרותחין טרם שמגעילין. אכן אם שוהה את הכלי ששואב עמו תוך הכלי שמבשלין בו הרותחין בעוד הוא שם מעלין המים רותחין שפיר מתקרי גם הוא כלי ראשון. וכ"כ פ"י בי"א (ז י"ד י).

אך הרמ"א קז, ב (ע"פ או"ה כז, ב) כתב – אם לקח עם הכף דג טמא מן הקדרה... אם היה מעט מן התבשיל עם האיסור בכף והוחזר לקדירה, צריך ס' גם נגד מעט התבשיל.

=> החמיר שמא מה שבכף נחשב ככלי ראשון ונאסר. וכ"כ ש"ך (קז, ז ובנקה"כ צב, ח) וט"ז (צב, ל) והאריך הט"ז לבסס שיטה זו – (1) דהא בעודו ככלי ראשון הכלי הזה שתוחב בו גם הוא כלי ראשון דהא מגעילין בכלי ראשון כלים ומפליט מהם הבלוע וכן קי"ל בתוחב כף איסור לקדירה דאוסר תכף אפילו אם מוציאו תכף ממנו... כיון שבא עליו שם כלי ראשון מי נותן לו אח"כ שם אחר והלא כלי ראשון שמו עליו אף אם נעקר מאש ה"ה נמי זה שנעקר מהרותחין שתוך כלי ראשון (לכאורה אין הנדון דומה לראיה, הרי יש כח בכלי ראשון להפליט מכלי אחר, וזה לא אומר שאותו כלי אחר נעשה ככלי ראשון לעניין זה שהוא יכול להפליט ולהבליע אחר כך אותו דבר). (2) ותו דאם שהה שם קצת מודה מהרי"ל דנשאר עליו שם כלי ראשון ואם כן מאן מפסי כמה תהא השהייה וכמ"ש הטור א"ח סי' תנ"ב וז"ל כתב רי"ף משהי למאני בגו יורה עד דפלטו וכתב אבי עזרי מי יודע לשער כו' ה"נ נימא כך מי יודע לשער שיעור השהייה בזה (יש לכאורה להשיב שמ"מ אם הכניס והוציא מיד ודאי לא נעשה כלי ראשון). (3)

ועוד ראייה מפ' כירה (שבת מ,ב): 'אמר רבי יצחק בר אבדימי: פעם אחת נכנסתי אחר רבי לבית המרחץ ובקשתי להניח לו פך של שמן באמבטי, ואמר לי: טול בכלי שני ותן. שמע מינה תלת, שמע מינה: שמן יש בו משום בשול, ושמע מינה: כלי שני אינו מבשל' ואין לטעות ולומר דהכי קאמר שבכלי שני ישאוב מן האמבטי שהוא כלי ראשון ונמצא למד שבכלי ששואב הוא כלי שני זה אינו דאם כן היה לו לומר סתם טול בכלי ותן... אלא דבר פשוט דה"ק רבי טול מן המים באיזה דבר ותנהו לכלי שני דהיינו שיערה אותו לכלי שני ככל כלי שני שבתלמוד ותדע דאם היה כאן רבותא בהאי כלי ראשון שנעשה אח"כ שני היה לו שם לומר חידוש זה במקום דילפינן מינה כלי שני אינו מבשל טפי היה לו לומר דאפילו כלי ראשון נעשה כלי שני ואינו מבשל גם הטור א"ח סימן שי"ח כשהעתיק דין זה של טול בכלי שני כו' לא כתב אלא אם היה חמין בכ"ש יוכל ליתן לתוכו כו' ולא כתב שישאב מכלי ראשון ואפ"ה יתן לתוכו אלא פשוט שזהו אינו (לכאורה פשוט הגמרא לא כך, ומה שהגמרא לא אמרה שמע מינה מפני שזה היה פשוט לגמרא שהכלי שנוטל איתו לא נעשה כלי ראשון ואין בזה שום חידוש) (4¹⁹) ותו דהתוספות כתבו התם דעיקר החילוק שבין כלי א' לכלי שני הוא דכלי שני מתקרב מחמת שאין דופנותיה חמין ע"כ הולך ומתקרב וזה ודאי דופנותיה רותחין שהרי הוחמו ברותחין דכלי ראשון (לכאורה בזמן קצר הדפנות לא מתחממות כמו כלי ראשון, בנוסף הכלי מתחמם מהמים ולא מהאש).

ובנקה"כ צב,ט כתב – והוא האריך כאן בכמה ראיות קלושות שאין בהן צורך.

*** כלי ראשון שרוקן מתכולתו. ט"ז צב,ל**

תה"ד – י"ל דלאחר שהוציאו הכף מן הרותחים כל הבלוע בתוכו חשיב כמו בכלי שני ולא פלט ולא בלע. ט"ז – נראה דלק"מ מזה על מה שכתבתי (שהכלי שלוקח על ידו מתוך הכלי ראשון נחשב ככלי ראשון) דהתם מוציא כף ריקן מהקדירה ואין שם אלא מה שבלוע בו, בזה אמרינן ודאי דאין בכלי ריקן חום כ"כ שיפליט ויבליע במה שבתוכו בלוע, ואפילו בכלי ראשון ממש שהוסר מן האור והורק מה שבתוכו נראה לומר כן מה שאין כן באם יש עדיין בתוכו הרוטב או התבשיל הרוחה ודאי הוה על הכף שם כלי ראשון ממש כמו על הקדירה, דאל"כ ודאי אין סברא לומר דהת"ה יחלוק מסברא בעלמא על הש"ד וטור ואגודה שזכרתי אלא ודאי כמו שכתבתי.

¹⁹ היה כתוב קודם לכן, אך נראה לי שזו ראייה בפני עצמה.